

безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави / Б. А. Карпінський // Науковий вісник Нац. лісотехн. ун-ту України : збірник науково-технічних праць. – Л. : 2008. – Вип. 18. 2. – 131-145 с. 4. Постанова «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» – К. : КМУ, 2014. – № 385. 5. Рамкова стратегія регіонального розвитку Харківської області на 2015–2017 рр. // Харківська обласна рада. – 2014. – 16 с. 6. Фінансова система регіонів : проблеми та перспективи: монографія / Богдан Н. І., Віленчук О. М., Дайнеко Л. В. та ін. – К. : АМУ, 2014. – 453 с.

Bibliography (transliterated): 1. Byudzhethnyy kodeks Ukrainy. – Kharkiv: Odisey, 2011. – 136 p. 2. Yer'omin S. Rozmishchennya produktyvnykh syl. – Kyiv: Znannya, 2003. – 350 p. 3. Karpins'kyy B. A. Indykatory finansovoyi bezpeky v kontekstizbalansovanosti finansovoyi systemy derzhavy. – Naukovyy visnyk Nats. lisotekh. un-tu Ukrainy : zbirnyk nauково-tekhnichnykh prats'. – Lviv: 2008. – No 18. 2. – 131–145 p. 4. Postanova «Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku». – Kyiv: KМУ, 2014. – No 385. 5. Ramkova staratehiya rehional'noho rozvytku Kharkivstkoiy oblasti na 2015–2017 rr. – Kharkivs'ka oblasna rada. – 2014. – 16 p. 6. Finansova systema rehioniv : problemy ta perspektyvy: monohrafiya – Kyiv: АМУ, 2014. – 453 p.

Надійшла (received) 15.02.2015

УДК 658. 012. 123

Л. О. ФІЛІПКОВСЬКА, канд. техн. наук, доц., Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»;

О. О. ЦИМБАЛІСТА, магістрант, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», Харків

МАРЖИНАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Здійснення комплексу заходів щодо покращення фінансово-економічних результатів підприємства гарантує його успішну роботу. Звернуто увагу на актуальність питання діагностики та прогнозування прибутковості підприємницької діяльності, а також виявлення нових резервів росту прибутку та методів його підвищення. Обґрунтовано доцільність проведення маржинального аналізу показників діяльності підприємств нафтопереробної галузі. Розроблено схему аналізу маржинального доходу. Запропоновано управлінські рішення щодо підвищення ефективності діяльності підприємств.

Ключові слова: прибутковість, маржинальний аналіз, маржинальний дохід, нафтопереробна галузь, управлінські рішення.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки отримання прибутку є безпосередньою метою виробництва. Прибуток створює певні гарантії для подальшого існування і розвитку підприємства. Кожне підприємство, перш ніж почати діяльність, визначає, який дохід воно зможе отримати. Але економічна нестабільність, монопольне становище товаровиробників спотворюють формуванню прибутку як чистого доходу, приводять до прагнення одержання доходів головним чином у результаті підвищення цін.

Актуальність наукової роботи полягає в тому, що без теоретичного підходу до вирішення проблеми підвищення прибутковості, врахування особливостей підприємства та його фінансово-господарської діяльності керівництво не зможе повною мірою виконати своє призначення, яке полягає в розробці комплексу інженерно-технічних, організаційних, економічних та соціальних заходів, що забезпечують приріст прибутку.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільш важливою проблемою сучасної економіки України є подолання спаду виробництва, відновлення нормального відтворювального процесу в усіх його ланках. В даний час аналіз виробничої діяльності займає важливе місце серед економічних наук.

В умовах кризи та економічної нестабільності все більшого значення набуває система вивчення поведінки витрат з метою виявлення джерел їх скорочення. Саме такою системою виступає маржинальний аналіз. Напрями, за якими досліджено питання маржинального аналізу, зведені у таблиці 1.

Таблиця 1 – Огляд наукових напрямів маржинального аналізу

Автор	Одержані результати
Калайтан Т. В.	Адаптовано моделі маржинального аналізу та оцінки меж безбитковості до умов діяльності підприємств громадського харчування [1]
Мелушова І. Ю.	Набуло подальшого розвитку: модель формування фінансових результатів від основної діяльності, що базується на механізмі операційного леввериджу, і яка доповнена та адаптована до умов діяльності підприємств роздрібною торгівлі [2]
Ордіховська Н. Д.	Запропоновано методику поглибленого операційного аналізу «витрати – обсяг – прибуток» на основі розрахунку ефекту операційного леввериджу, точки безбитковості, межі рентабельності та запасу фінансової міцності з метою прогнозування, планування та максимізації фінансових результатів за рахунок оптимізації асортиментної політики на підприємствах галузі рослинництва [3]
Воротинцева С. А.	Адаптовано методику використання маржинального аналізу в промисловому птахівництві для розробки та обґрунтування управлінських рішень в галузі кормовиробництва асортиментної політики та ціноутворення [4]
Петрова Л. В.	Сформовано методику оцінки зміни прибутку в залежності від об'ємів виробництва, рівня витрат та цін на вугільну продукцію, яка дозволяє регулювати економічну стабільність підприємства [5]
Гавловська Н. І.	Розроблено методичні підходи до визначення обсягів реалізації по досягненню цільового прибутку в умовах багатомоноклітурного виробництва, засновані на відомій залежності в системі «витрати – обсяг – прибуток» [6]
Хамідулліна Г. Р.	На основі критичного вивчення та узагальнення існуючих підходів до аналізу витрат розроблено методику аналізу витрат за системою «директ-костинг» та маржинального аналізу у взаємозалежності з аналізом та контролем закупок для торгових підприємств [7]

З цього огляду можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу до сутності, порядку та сфери застосування маржинального аналізу, а також не запропоновано саму методику здійснення маржинального аналізу, а лише обґрунтовано необхідність його застосування для певної галузі та виду діяльності. Це знижує можливості реалізації для суб'єктів господарювання їх конкурентних переваг у ринковому середовищі.

Формулювання цілей статті. Сучасні динамічно змінювані ринкові умови наполегливо потребують від керівників пошуку шляхів, які ведуть до стабільного й стійкого положення їх підприємств. Успішна робота підприємства може бути досягнута через здійснення комплексу заходів щодо покращення фінансово-економічних результатів його діяльності. У зв'язку з цим представляється особливо актуальним питання діагностики та прогнозування

прибутковості підприємницької діяльності, а також виявлення нових резервів та методів його підвищення. Мета статті – обґрунтування доцільності проведення маржинального аналізу показників діяльності підприємств нафтопереробної галузі.

Основні результати дослідження. Економічна ефективність роботи підприємства виявляється в його діловій активності, яка відображає динамічність досягнення економічних результатів за рахунок використання економічного потенціалу. Аналіз ділової активності підприємства зводиться до виявлення результатів порівняння темпів зміни економічних результатів, об'ємів реалізованої продукції і сукупного капіталу, авансованого в діяльність підприємства.

Тому можна зробити висновки про значення прибутку в умовах ринкової економіки:

- прагнення до одержання прибутку орієнтує товаровиробників на збільшення обсягу виробництва продукції, потрібної споживачеві, та зниження витрат на виробництво;

- при розвинутій конкуренції цим досягається не тільки мета підприємництва, але й задоволення суспільних потреб;

- прибуток є основним внутрішнім джерелом утворення фінансових ресурсів, що забезпечують розвиток організації. Прибуток створює високий рівень самофінансування розвитку підприємства, що підвищує конкурентні позиції на товарному й фінансовому ринках;

- прибуток виступає основним захисним механізмом, що охороняє підприємство від погрози банкрутства;

- прибуток підприємства є метою та основою розвитку підприємства.

Таким чином, звернуто увагу на такий аналіз діяльності підприємства, який базується на вивченні співвідношення між трьома групами найважливіших економічних показників: витрати, обсяг виробництва (реалізації) продукції, прибуток» – і прогнозуванні критичної та оптимальної величини кожного з цих показників при заданому значенні інших. Цьому підходу відповідає маржинальний аналіз, що грає велику роль в обґрунтуванні управлінських рішень на підприємствах.

Підприємства нафтопереробної галузі позбавляються низки управлінських функцій, що вимагає створення адекватного фінансового механізму, який регулює фінансові потоки з метою забезпечення раціонального використання фінансових ресурсів. Саме тому раціональним буде використання маржинального аналізу діяльності підприємств нафтопереробної галузі. В основу методики аналізу покладено розподіл виробничих і збутових витрат в

залежності від зміни обсягу виробництва на змінні й постійні та використання категорії маржинального доходу.

Маржинальний аналіз дозволяє вибрати більш оптимальний варіант управлінських рішень. В даний час вся економічна наука західних країн будується на критичних величинах обсягів продажів, собівартості, прибутку, ціни, постійних витрат та їх оптимізації. В роботі [8] розглянуто різні підходи до формування управлінських рішень. З огляду літературних джерел виявлено ще одна категорія маржинального аналізу (аналіз маржинального доходу), на яку звертають увагу автори. Їхню систематизацію представлено на рис. 1.

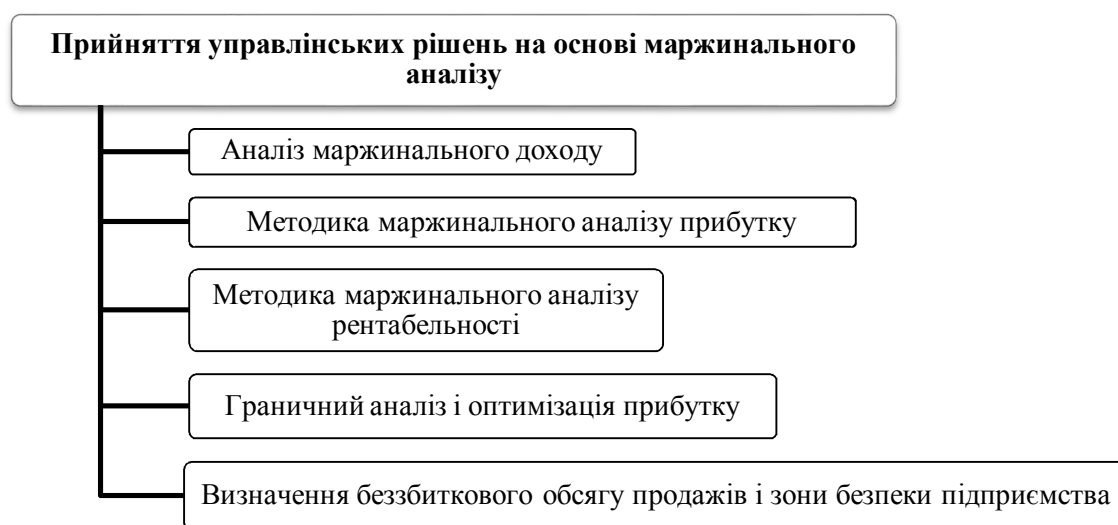

Рис. 1 – Підходи до прийняття управлінських рішень на основі маржинального аналізу

В основу методики маржинального аналізу покладено розподіл виробничих і збутових витрат в залежності від зміни обсягу діяльності підприємства на змінні (пропорційні) та постійні (непропорційні) і використання категорії маржинального доходу. Маржинальний дохід являє собою так званий резерв, який формується в ході поточної господарсько-фінансової діяльності підприємства для покриття постійних витрат і формування прибутку. Звідси приріст маржинального доходу завжди означає приріст прибутку. Внаслідок прийняття управлінських рішень величину цього показника можна скоригувати на короткий період часу. Тому маржинальний дохід – основний об'єкт управління та уваги керівництва підприємства. Маржинальний дохід підприємства – це різниця між виручкою від реалізації (без урахування ПДВ і акцизів) і змінними витратами.

Великий інтерес представляє методика маржинального аналізу прибутку, широко використовувана в західних країнах. На відміну від традиційної методики аналізу прибутку, що застосовується на вітчизняних підприємствах,

вона дозволяє повніше вивчити взаємозв'язки між показниками і точніше виміряти вплив факторів.

За методикою маржинального аналізу прибутку, що застосовується в нашій країні, зазвичай необхідно знайти різницю між обсягами продажів, помноженими на ціну продажів, та обсягами продажів, помноженими на вартість прямих витрат на одиницю товару. Для більшої зручності можна розрахувати показник на одиницю продукції, потрібно знайти різницю між ціною продажу та прямими витратами на виробництво одиниці товару. При цьому виходять із припущення, що всі наведені фактори змінюються самі по собі, незалежно один від одного. Методика аналізу рентабельності також не враховує взаємозв'язок «витрати – обсяг – прибуток». За даною методикою рівень рентабельності не залежить від обсягу продажів, тому що зі зміною останнього відбувається рівномірне збільшення прибутку і суми. Результати маржинального аналізу прибутку від продажу дозволяють оцінити резерви підвищення ефективності виробництва і прийняти обґрунтовані управлінські рішення.

Максимізація прибутку є домінуючою проблемою будь-якого суб'єкта господарювання. Отримання максимального прибутку в граничному аналізі можливе при певному поєднанні обсягу виробництва, ціни продукту і витрат на його виробництво і реалізацію. Максимізація прибутку полягає у виборі такого обсягу виробництва (реалізації) продукції, при якому граничні витрати на виробництво і реалізацію продукції дорівнюють граничному доходу.

Беззбитковість – такий стан, коли бізнес не приносить ні прибутку, ні збитків. Це виручка, яка необхідна для того, щоб підприємство почало отримувати прибуток. Її можна виразити і в кількості одиниць продукції, яку необхідно продати, щоб покрити витрати, після чого кожна додаткова одиниця проданої продукції буде приносити прибуток підприємству. Беззбитковий обсяг продажів і зона безпеки підприємства є основоположними показниками при розробці бізнес-планів, обґрунтуванні управлінських рішень, оцінці діяльності підприємства. Для визначення їх рівня можна використовувати аналітичний і графічний способи. Беззбитковий обсяг продажів і зона безпеки залежать від суми постійних і змінних витрат, а також від рівня цін на продукцію. При підвищенні цін потрібно менше реалізувати продукції, щоб отримати необхідну суму виручки для компенсації постійних витрат підприємства, і навпаки, при зниженні рівня цін беззбитковий обсяг реалізації зростає. Збільшення ж питомих змінних і постійних витрат підвищує поріг рентабельності і зменшує зону безпеки.

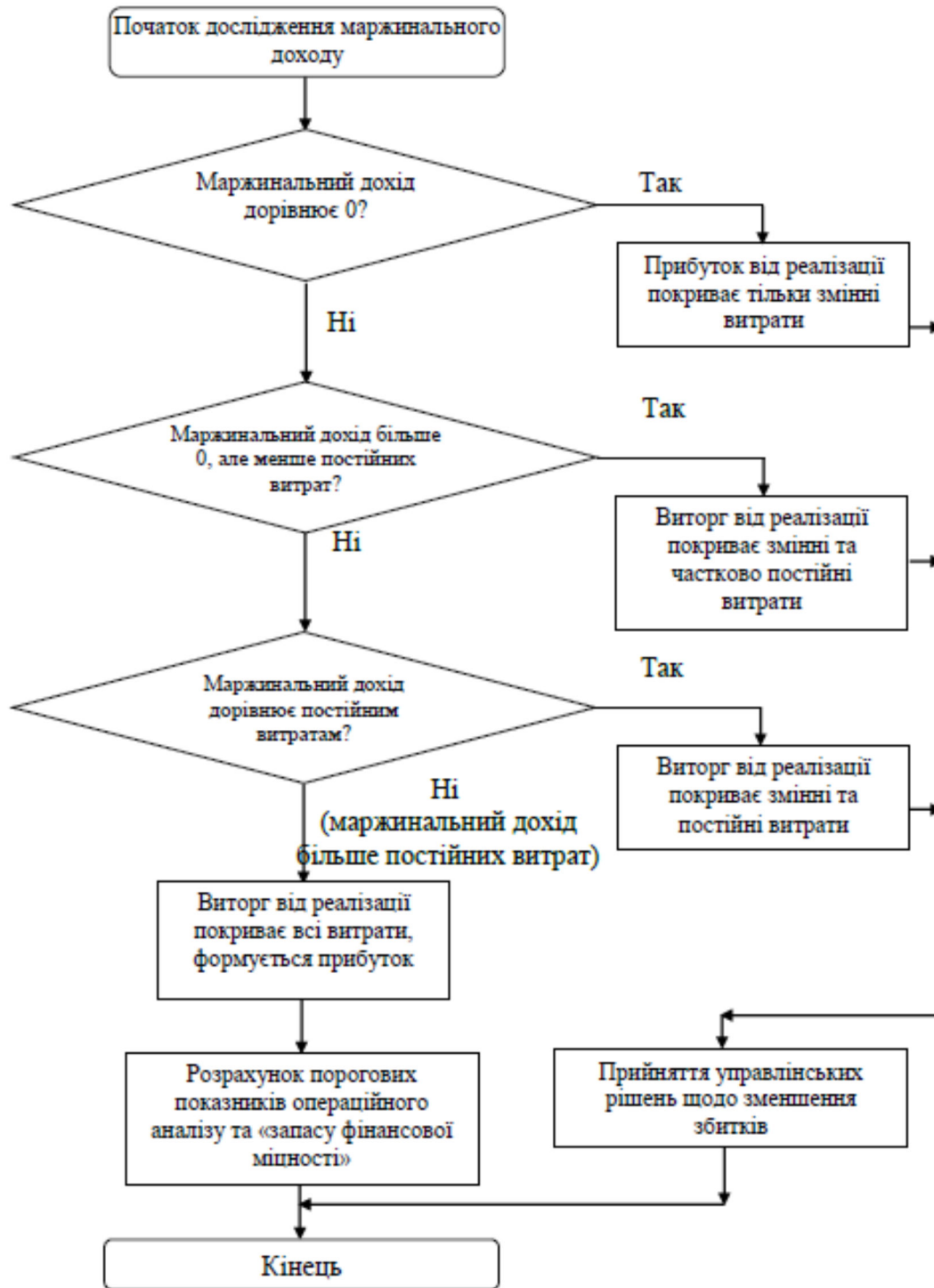

Рис. 2 – Схема оцінювання маржинального доходу

Основною категорією маржинального аналізу є маржинальний дохід.

На відміну від традиційного звіту про прибуток, звіт, побудований на основі калькулювання змінних витрат, відображає маржинальний дохід або декілька показників маржинального доходу: виробничий, загальний и т. д. Перевага використання маржинального доходу в системі управління є [9]:

1. Звіти, складені на підставі обліку змінних витрат, більш відповідають інтересам керівників підприємства, оскільки дозволяють приймати поточні рішення та здійснювати оцінку діяльності окремих сегментів діяльності (підрозділів, регіонів, категорій замовників тощо).

2. Контроль за змінними витратами здійснюється постійно, а за постійними періодично, що зменшує витрати часу як менеджерів, так і обліковців на формування звітів та аналітичні процедури.

3. Спрощується калькулювання собівартості продукції, а оцінка запасів здійснюється, виходячи з поточних витрат, які необхідні для виготовлення окремих виробів; величина операційного прибутку знаходиться у прямій залежності від обсягу реалізації.

Сучасні підприємці не так часто в своїй практиці застосовують розрахунок показників маржинального доходу. Перевагою такого аналізу є можливість скласти фінансовий прогноз діяльності. Розроблено схему оцінювання маржинального доходу (див. рис. 2).

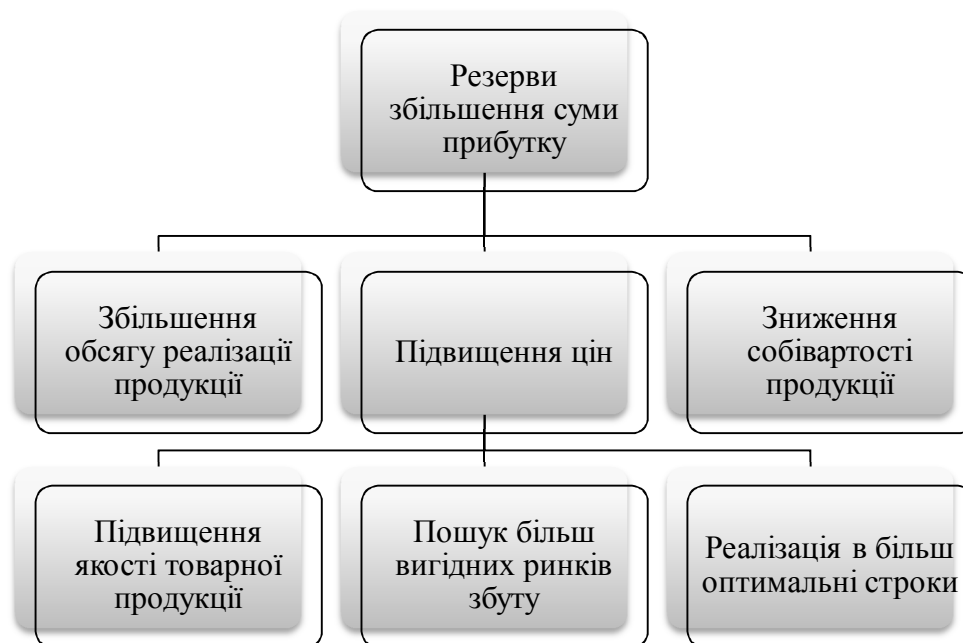

Рис. 3 – Перелік джерел резервів збільшення прибутку від реалізації продукції

На прикладі підприємства нафтопереробної галузі оцінено діяльність ПП «Експрес-Ойл» та запропоновані заходи щодо резервів збільшення суми прибутку.

Маржинальний дохід ПП «Експрес-Ойл» склав 1279,44 тис. грн, а прямі витрати дорівнюють 625,5 тис. грн. Розрахунки показали, що виторг від реалізації покриває всі витрати, тому формується прибуток.

Запропоновано джерела резервів збільшення прибутку від реалізації продукції, які схематично представлено на рисунку 3.

Висновки: маржинальний аналіз підприємства дозволяє підприємцю, керівництву підприємства достовірно оцінити поточну ситуацію і перспективи розвитку. Для підприємств, у яких маржинальний дохід не покриває постійні та змінні витрати, або покриває тільки їх, потрібно прийняття управлінських рішень щодо зменшення збитків.

Список літератури: 1. *Калайтан Т. В.* Формування сегментної звітності у громадському харчуванні з використанням міжнародних стандартів обліку [Текст] // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – Вип. 12. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – С. 266-270. 2. *Мелушова І. Ю.* Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібною торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08. 07. 05 «Економіка торгівлі та послуг». – Харків, 2006. – 18 с. 3. *Ордіховська Н. Д.* Модель впровадження системи управлінського обліку [Текст] / *Н. Д. Ордіховська* // Формування ринкових відносин в Україні : Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 12. – С. 157-161. 4. *Воротынцева С. А.* Формирование и развитие системы «директ-костинг» в промышленном птицеводстве : Дис. . канд. экон. наук : 08.00.12 Воронеж, 2003. – 191 с. 5. *Петрова Л. В.* Методика проведения операционного анализа и планирование безубыточной работы угольного предприятия [Текст] // Прокопьевск, Пласт-1, 2001 г. 6. *Гавловская Н. И.* Планирование прибыли предприятий в условиях рыночной экономики: Монография [Текст] / *Н. И. Гавловская А. А. Орлов, Е. Г. Обильных*, – Хмельницкий: ХНУ, 2009 – 155 с. 7. *Хамидуллина Г. Р.* Концепция учета и контроля доходов и расходов в ПК «Потребительская кооперация: проблема и пути решения» [Текст] / *Хамидуллина Г. Р.* Г. Казань: ККИ МУПК, 2002. – С. 79–80. 8. *Савицкая Г. В.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учеб. пособие / Г. В. Савицкая. – 7-е изд., испр. Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с. – (Экономическое образование). 9. *Коринько М. Д.* Маржинальний дохід в системі управлінського обліку суб'єктів господарювання України [Текст] / *Коринько М. Д.* – ВІСНИК ЖДТУ – Вип. 2. – С. 121–127.

Bibliography (transliterated): 1. Kalaytan TV Formuvannya segmentnoi zvitnosti in Gromadska harchuvanni s vikoristannyam mizhnarodnih standartiv obliku [Text] – News Lvivske universitetu. Seriya mizhnarodni vidnosini. – No 12. – Lviv: LNU IM. Ivana Franka, 2004. – P. 266–270. 2. Melushova I. YU. Efektivnist formuvannya finansovih rezultativ of companies rozdribnoi torgivli: Author. dis. on zdobuttya Sciences. Candidate stage. Econom. Sciences: spec. 08. 07. 05 «Ekonomika torgivli that poslug. « – Kharkiv, 2006. – 18 p. 3. Ordihovska ND Model vprovadzhennya Sistemi upravlinskogo obliku [Text] – Formuvannya rinkovih vidnosin in Ukraïni: Zbirnik Naukova Pratzhen. – 2005. – No12. – P. 157-161. 4. Vorotyntseva SA Formation and development of «direct costing» in the poultry industry: Dis. . Cand. ehkon. sciences: 08.00.12 Voronezh, 2003. – 191 p. 5. Petrova LV The methodology of the analysis and planning of operational break-even operation of a coal mine [Text] – Prokopevsk, Layer 1, 2001. 6. Gavlovskaya NI Planning profit companies in a market economy: Monograph [Text] – Khmel'nitsky: KNU 2009 – 155 p. 7. Khamidullina GR Concept of accounting and control of income and expenses in the PC «Consumer cooperation: problems and solutions» [Text] – Kazan: CCT IASC, 2002. – P. 79–80. 8. Savitskaya GV Economic activity analysis: Proc. Manual. – 7 th ed., Rev. – Minsk: New knowledge, 2002. – 704 p. – (Economic Education). 9. Korinko MD Marginal income in sistemi upravlinskogo obliku sub'ektiv gospodaryuvannya Ukraine [Text] – News ZHDTU – No 2. – P. 121–127

Надійшла (received) 03.02.2015